

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Μ. νὰ διαφωνήσω μαζύ του σὲ μερικὰ βασικὰ σημεῖα τοῦ ἄρθρου του «Οἱ Λυμεῶνες τῆς Λογοτεχνίας» («Ἐρμῆς» ἀριθ. 6).

Μὲ τὴν ἄδολη ἐπιθυμία νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν Τέχνη — τόσο ἀπὸ ἰδεολογικὴ ὅσο καὶ ἀπὸ πρακτικὴ ἄποψη — παρασύρεται σὲ ριψοκίνδυνους ὑπερβολισμοὺς ποὺ δὲν νομίζω νὰ συμβαδίζουν μὲ τὸ σκοπὸ του: τὴν ἐξέταση τῶν πραγματικῶν συμφερόντων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Τὴν πρώτη του παρατήρηση ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεγαλύτερη ἐπίδοσι τῶν νέων στὴ λογοτεχνία παρὰ στὴ ζωγραφικὴ, μουσικὴ, γλυπτικὴ κλπ. τὴν βρίσκω παρακινδυνευμένη καὶ ἀστήριχτη.

Ἡ ἐξήγησι τῆς τάσεως καὶ κατευθύνσεως αὐτῆς εἶναι φυσικὴ καὶ φανερὴ: οἱ συνθῆκες τοῦ βίου. Ὡς γνωστόν, ὁ ἄνθρωπος παρασύρεται καὶ ἐπηρεάζεται στὴν ἐξέλιξί του ἀπ τὸν τρόπο καὶ τὸ σύστημα τῆς ζωῆς του. Ὅταν θελήσωμε λοιπὸν νὰ σχετίσωμε τὸν ἄνθρωπο ὡς πρὸς μιὰ τέχνη, θὰ ζητήσωμε πρῶτα νὰ βροῦμε τὰ στοιχεῖα συγγενείας του πρὸς αὐτήν. Στὴν τωρινὴ περίστασι δὲν θὰ δυσκολευτοῦμε, νομίζω, καθόλου νὰ δοῦμε ὅτι πολὺ φυσικὴ καὶ δικαιολογημένη καὶ ὄχι «νοσηρὴ καὶ ἐπιπόλαιη», εἶναι ἡ κλίσι τῶν νέων πρὸς τὴ λογοτεχνία, ἐνόσω κατέχουν τὸ βασικὸ τῆς στοιχείο, τὰ γράμματα, πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει γιὰ τὴ ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ κλπ. τῶν ὀποίων ἀγνοοῦν τελείως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ βάση καὶ σύστημα.

Καὶ περὶ ξάστερα ὁ ἄνθρωπος ἀσχολεῖται γενικὰ περισσότερο μὲ τὴ λογοτεχνία ἀπὸ καμμιά ἄλλη τέχνη, γιὰτὶ οἱ συνθῆκες τοῦ βίου τοῦ προσφέρουν πολλὰ συστατικὰ τῆς μέν, σπάνια δὲ καὶ δύσκολα τῶν ἄλλων. Ἄν ὅπως τὴν πέννα, τὰ παιδιὰ πιάναν στὸ χέρι καὶ χρωστῆρα ἢ σμίλη οἱ ἀπόπειρες γιὰ δημιουργία θάταν, κατὰ τὴν ἀντίληψή μου ἴσες σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς Τέχνης. Οἱ συλλογὲς ποιημάτων καὶ τὰ μερικὰ βιβλία ποὺ διαβάζουν οἱ νέοι — ὅπως λέγει ὁ κ. Μ. — δὲν εἶναι ὅ,τι στὴ ζωγραφικὴ ἢ γραμμὴ καὶ στὴ μουσικὴ ἢ νότα ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν συγκίνησι ποὺ μᾶς δίνουν οἱ εἰκόνες καὶ γενικὰ οἱ συνδυασμοὶ τῆς Τέχνης

Τὴν ἴδια συγκίνηση ποὺ νοιώθει κάθε ἄνθρωπος — ὅταν καταλαβαίνει τι διαβάζει — ἀπὸ ἓνα λογοτεχνικὸ ἔργο, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν αἰστανθῆ ἓνας ἀνίδεος τῆς γλυπτικῆς μπροστὰ σ' ἓνα ἄγαλμα. Νομίζω πῶς εἶναι φυσικὸ καὶ δικαιολογημένο. Φυσικὴ καὶ δικαιολογημένη λοιπὸν καὶ ἡ πληθώρα τῶν προσπαθειῶν στὴ λογοτεχνία συγκριτικὰ μὲ τὰ ἄλλα εἶδη Τέχνης.

Διαφωνοῦμε ἐπίσης μὲ τὸν κ. Μ. γιὰ τὸν παράδοξο περιορισμὸ ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ ἐφαρμοστῆ στὴν πνευματικὴ μας ἐκδήλωση. Ἄς συζητήσωμε τίς ἀπόψεις του.

Μιὰ ἀπ τὶς κύριες γνώμες του εἶναι ὅτι οἱ ἀληθινοὶ λογοτέχνες, «κι' ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἀκόμη ἐμφάνιση, μαρτυρᾶνε γνήσιο ταλέντο» καὶ ὅτι ριζικὰ πρέπει νὰ χτυπιέται κάθε προσπάθεια ποὺ δὲν ἱκανοποιεῖ ἀμέσως ἀπ τὴν ἀρχικὴ τῆς ἐκδήλωση. Γιὰ νὰ ὑποστηρίξη τὴν ἄποψη του προβάλλει τὰ βιβλία κακοῦ γούστου καὶ τοὺς ἀποτυχημένους συγγραφεῖς.

Καὶ ἐδῶ θὰ ἐπαναλάβωμε ὅτι ἡ μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ κ. Μ. νὰ ὑποστηρίξη τὴν λογοτεχνία μας, τὸν παρασύρει σὲ παρακινδυνευμένα ἐπιχειρήματα.

Ἄν θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐφαρμόσῃ κατὰ γράμμα τίς θεωρίες τοῦ κ. Μ. κεῖνο ποὺ θὰ κατορθώσῃ εἶναι νὰ πνίξη τίς τάσεις τῶν νέων καὶ νὰ σβύσῃ μέσα τους κάθε φωτιά εἰς βάρος τῆς φτωχῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἄν ἐξαιρέσωμε μερικὰ σπάνια φαινόμενα λογοτεχνῶν ποῦ ἐπεβλήθησαν ἀπ τὴν πρώτη τους παρουσίαση, παντοῦ οἱ πειρὸ μεγάλοι τεχνίτες ἔδωσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρωτόλεια πολὺ μέτρια. Ἐμεῖς ἰδίως τώρα στὴν ἀρχὴ μιᾶς ζυμώσεως ἀπ τὴν ὁποία περιμένομε τὸ δυνάμωμα τῆς λογοτεχνίας μας, πρόγραμμά μας καὶ σκοπὸ μας πρέπει νὰ χῶμε τὴν λογισμένη ἀνεκτικότητα καὶ τὴν ἐπιείκεια, καὶ ὄχι τὴν ἄρνηση καὶ τὴν ἐπίκριση. Αὐτὸ ἄλλωστε συνέβη σὲ τέτοιες περιστάσεις σ' ὅλες τίς ξένες λογοτεχνίες ποῦ ἐνεθάρρουναν καὶ τὸν πειρὸ ἀσήμαντο δημιουργὸ γιὰ νὰ ἐμψυχώσουν γενικὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν Τέχνη ἐλπίζοντας ὅτι ὅσο ξαπλώνεται ὁ κύκλος τῶν ἀσχολουμένων τόσο περισσότερες εἶναι κι' οἱ πιθανότητες γιὰ τὴν ἀνάδειξη πραγματικῶν τεχνιτῶν.

Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα, μπορεῖ νὰ σκεφθῆ κανεὶς γιὰ τὸ κοσκίνισμα. Στὴν τωρινὴ περίσταση, ἐπιβάλλεται

ἀκριβῶς ἢ τακτικῇ τῶν μετρημένων ἀναγνωρισμένων μας λογοτεχνῶν, πού ἀποδοκιμάζει ὁ κ. Μ. Τοὺς προσάπτει μάλιστα εἰδικὰ ὅτι ἐνθαρρύνουν καὶ ὑποστηρίζουν ἀναξιότητες. Γιὰ τοὺς ἔξω ἀπ' τὴν Αἴγυπτο δὲν μποροῦμε ὑπεύθυνα ν' ἀπαντήσωμε ἐδῶ στὸν κ. Μ. ἀλλὰ γιὰ τὸν δικό μας Καβάφη τοῦλάχιστον ὁ συλλογισμὸς του εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτος. Ὁ Καβάφης ἀκολοθεῖ ἴσως τὴν τακτικὴ πού προαναφέραμε, καὶ πού εἶναι ἡ μόνη ἐπιβεβλημένη στὴν τωρινὴ περίστασις γιὰ τὴν λογοτεχνία μας — νὰ ἐνθαρρύνωνται οἱ δημιουργοί· ἀλλὰ ποιῆς ἀναξιότητες ὑπέθαλψε; Ἡ γνωμοδότησις τοῦ κ. Μ. (γιὰ νᾶχη κῦρος) ἔπρεπε νὰ συνοδεύεται μὲ ὀνόματα τῶν ἀναξιοτήτων.

P. Σ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

«*Ένας Ξένος κι' ἄλλα διηγήματα*» Γ. Πιερίδη. Ἐκδ. «Γράμματα» Ἀλεξάνδρεια, 1927.

Διηγηματογράφους μὲ ἀξία δὲν ἔχουμε πολλούς, ἀλλ' ὠρισμένα ἢ θέσις αὐτὴ δὲν εἶναι κενὴ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ἄν ὁ κ. Πιερίδης, νέος καθὼς εἶναι, ἐρχότανε σὰ συνεχιστὴς ἢ συμπληρωτὴς ἐνὸς Βουτυρά ἢ ἐνὸς Παπαντωνίου, δουλεύοντας συστηματικὰ θάφθανε βέβαια μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἐπιβληθῇ· στέκοντας ὅμως πού πολλοὶ κλάδοι τοῦ διηγήματος ἔχουνε μείνῃ ἀνεκμετάλλευτοι, στοχασμένα ἔσπρωξε τὸ δυνατὸ του ταλέντο σὲ μιὰ δική του κατεύθυνση μὴ θέλοντας νὰ βαδίσι σὲ κανενὸς τὸν δρόμο.

Ἐργάστηκε προσεχτικά, τεχνικά· δὲν ἐπέζητησε νὰ ξιπάσι μὲ πρωτοτυπίες ἀόριστες κι' ἄχαρες. Μορφικὰ τὰ διηγήματά του δὲν ἔχουν νεωτεριστικὸ ὕφος· ἀπαλλαγμένα ἀπὸ κάθε μπλόφα πού πολλοὶ νέοι μᾶς παρουσιάζουν γιὰ ἰδιορρυθμία, εἶναι δουλεμένα ἀπὸ χέρι γεροῦ τεχνίτη, βασισμένα, ἁρμονικά, εὐκολονόητα μὲ